

БӨЛІМ: ҚАЗАҚ ТІЛІ

Қазақ тілі сабақтарында оқу сауаттылығын жетілдірудің тиімді жолдары

ЖАРИЯЛАНДЫ
22.12.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/173374/>**Сағандықова Зайни Кемаловна**

Солтүстік Қазақстан облысы

Қызылжар ауданы

«Боголюбово орта мектебі»КММ

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты мақсаты – жан-жақты дамыған, өздігінен білім ала алатын, ақпаратты талдап, түсініп, қолдана білетін тұлғаны қалыптастыру. Бұл тұрғыда оқу сауаттылығының деңгейін көтеру маңызды рөл атқарады. Оқу сауаттылығы дегеніміз – адамның мәтіндерді оқып, түсініп, оны талдай алуы, түрлі ақпаратты қабылдап, өз бетінше шешім қабылдай алуы. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқу сауаттылығын дамыту мұғалімдердің басты міндеттерінің бірі болып табылады. Осы мақалада қазақ тілі пәнінде оқушылардың оқу сауаттылығын жетілдірудің тиімді тәсілдері мен әдістері жан-жақты талданады.

Оқу сауаттылығының мәні мен оның білім алудағы рөлі

Оқу сауаттылығы – бұл білім алудың негізгі құралы, себебі кез келген пәнді меңгеру үшін оқушы алдымен ақпаратты оқып, түсіне білуі керек. Қазіргі жаһандану заманында оқу сауаттылығының деңгейі адамның күнделікті өмірде өзін-өзі дамыту қабілетін анықтайды. Оқу сауаттылығын арттыру арқылы біз оқушыларды тек білім алуға емес, өз бетімен ойлауға, сын тұрғысынан қарауға және өмірде кездесетін түрлі мәселелерді шеше білуге үйретеміз.

Бұл дағдыларды қалыптастыру үшін қазақ тілі пәнінің мұғалімдері сабақты жоспарлау барысында оқушылардың танымдық, зерттеушілік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған тапсырмаларды енгізуі тиіс. Оқу сауаттылығы тек мәтінді оқып, түсіну ғана емес, сонымен қатар ақпаратты талдау, қорытынды жасау және оны күнделікті өмірде қолдану дағдыларын қамтиды.

Мәтінмен жұмыс жасау - оқу сауаттылығын арттырудың негізгі құралы

Мәтінмен жұмыс - оқу сауаттылығын арттырудың ең тиімді әдістерінің бірі. Мәтінді түсіну үшін оқушылар оны бірнеше кезең бойынша талдауы қажет: алдымен мәтіннің жалпы мазмұнын түсіну, содан кейін негізгі идеяларын анықтау және мәтіннің құрылымын талдау. Мұндай тәсіл оқушылардың мәтіннен маңызды ақпаратты ажыратып, оның мазмұнын толық игеруіне мүмкіндік береді.

Мұғалімдер сабақ барысында келесі тәсілдерді қолдана алады:

- **Түсініп оқу:** мәтіннің негізгі ойы мен қосалқы ақпараттарын бөліп көрсету.
- **INSERT әдісі:** мәтінге қатысты белгілі бір белгілерді қолдану (“+” – мен үшін жаңа ақпарат, “-” – мен бұл туралы бұрыннан білемін, “?” – түсінбегенім, “!” – мен үшін ерекше маңызды).
- **Диалогтық оқыту:** оқушыларды мәтін туралы пікірталасқа тарту.
- **Сұрақ-жауап әдісі:** мәтінге қатысты ашық және жабық сұрақтар қою арқылы оның мазмұнын толық талдау.

Мысалы, тарихи мәтіндерді талдау кезінде оқушылар тек оқиғалар мен фактілерді емес, сол оқиғалардың себептері мен салдарын, тарихи тұлғалардың әрекеттерін талдауды үйренеді. Бұл олардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытады.

Жазу дағдыларын қалыптастыру және дамыту

Оқу сауаттылығын арттырудың маңызды аспектілерінің бірі - жазу дағдыларын дамыту. Оқушылардың жазу қабілеті мәтіндерді терең

түсінудің, өз ойын сауатты жеткізудің және логикалық құрылымды сақтаудың көрсеткіші болып табылады. Жазу дағдыларын дамыту үшін мұғалімдер келесі жұмыстарды ұйымдастыра алады:

- **Эссе жазу:** оқушыларға белгілі бір тақырып бойынша өз ойын еркін түрде жеткізуге мүмкіндік беру.
- **Күнделік жүргізу:** оқушылардың күнделікті өмірден алынған тәжірибелерін жазуы.
- **Синквейн (бес жолды өлең):** мәтін мазмұнын қысқаша сипаттау.
- **Шығарма жазу:** көркем және публицистикалық жанрларда өз ойын білдіру.

Мұғалімдер жазба жұмыстарды бағалауда оқушылардың шығармашылығын, логикалық ойлауын және тіл байлығын ескеріп, оларға нақты кері байланыс беруі қажет. Мысалы, оқушы эссе жазғанда, оның тек грамматикалық қателерін ғана емес, мазмұнының тереңдігі мен аргументтерінің негізділігін де бағалау маңызды.

Сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамыту

Сыни тұрғыдан ойлау – оқу сауаттылығының негізі. Оқушылардың мәтінді талдау қабілеті сыни ойлау дағдылары арқылы қалыптасады. Сабақта сыни тұрғыдан ойлауды дамыту үшін қолдануға болатын әдістер:

- **“Ой қозғау” әдісі:** жаңа тақырып бойынша оқушылардың бастапқы білімдерін белсендіру.
- **“Бес сұрақ” әдісі:** мәтіннің мазмұнына байланысты сұрақтар қою арқылы оның негізгі идеясын анықтау.
- **“Даналық ағашы”:** оқушыларды мәселені жан-жақты талқылауға тарту.
- **Дебат ұйымдастыру:** оқушылардың өз пікірін дәлелдеуге және қарсы пікірді сыни тұрғыдан бағалауға үйрету.

Мысалы, оқушыларға белгілі бір мәтінді оқып, оның мазмұны бойынша “автор не айтқысы келді?”, “мәтінде қандай мәселе көтерілді?” деген

сұрақтарға жауап беру ұсынылады. Бұл әдістер оқушылардың ойлау шекарасын кеңейтіп, олардың мәтін мазмұнын терең түсінуіне мүмкіндік береді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану

Бүгінгі таңда оқу сауаттылығын дамытуда цифрлық технологиялардың маңызы зор. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану оқушылардың оқу материалдарына қызығушылығын арттырып, олардың белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Мұғалімдер сабақта:

- **BilimLand, Kahoot, Quizlet** сияқты онлайн платформаларды;
- интерактивті тақталарды;
- электронды кітаптарды;
- мәтінге байланысты бейнероликтер мен аудиожазбаларды қолдана алады.

Мысалы, оқушыларға мәтін мазмұнына негізделген викториналар мен тест тапсырмаларын ұсыну арқылы олардың мәтіннен ақпаратты түсіну және талдау дағдыларын тексеруге болады. Цифрлық құралдар сабақ үдерісін жеңілдетіп қана қоймай, оқушылардың өзіндік жұмыс жасау қабілеттерін де дамытады.

Қазақ тілі сабақтарында оқу сауаттылығын дамыту – оқушылардың болашақта табысты болуына ықпал ететін маңызды міндет. Бұл бағытта мұғалімдердің тиімді әдістерді қолдануы, заманауи технологияларды енгізуі және оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасауы ерекше рөл атқарады. Оқу сауаттылығы жоғары оқушы – бұл тек білімді ғана емес, сонымен қатар өмірдің кез келген саласында кездесетін қиындықтарды шеше алатын, сыни ойлай білетін, шығармашыл тұлға.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. *Қазақстан Республикасының орта білім мазмұнын жаңарту бойынша педагогтерге арналған әдістемелік нұсқаулықтар.*
2. *Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының*

зерттеулері.

3. Сағындықұлы Б. «Қазақ тілін оқыту әдістемесі». Алматы, 2018 ж.
4. Блум Б. “Білім беру таксономиясы”, 1956 ж.
5. www.BilimLand.kz платформасы.
6. Мұғалімдерге арналған заманауи педагогикалық технологиялар жинағы, Алматы, 2020 ж.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.